

پپرکردنه وهی زمانی، له سه روبه ندی ناخاوتندا

عومر عادل عه بدوللا
(که لار)

هۆکارانهی که وا ده که ن، مرۆف له ناوه پاستی ناخاوتندا په کی بکه ویت، چونکه هه رچه نده زیره ک بیت و خاوه ن فره نه نگیک کی ناوه زیسی ده ولله مه نده بیت، هه ر تووشی نه و گرفته ده بیهته وه .

ئامانجی توپژینه وه که:

ئامانجی توپژینه وه که مان، خستنه پرووی نه و دۆخیه له ئانوساتی ناخاوتندا پرووبه پرووی ناخپوهر ده بیهته وه و پپرکردنه وهی زمانی وه ک فریاد په سیک فریای ناخپوهر ده که ویت و نه و بۆشاییه به یه که یه کی مۆرفۆلۆژی (وشه سازی)، یان سینتاکسی (پسته سازی) پپر ده کاته وه .

ناوه رۆکی توپژینه وه که:

ناوه رۆکی توپژینه وه که مان له چه نده بابته تیک پیک دیت، که پیوه ندییه کی ته وایان به ناوونیشانه که وه هه یه . له سه ره تاوه هه ولمان داوه (چه کی پپرکردنه وه) باس بکه ین و تیگه یشتنیک کی گشتگیرمان بۆی هه بیت، پاشان

ناوونیشانی توپژینه وه که:

ناخاوتن پپرۆسه یه کی به رده وام و گرنگه، که کۆمه کی مرۆف ده کات بۆ رایسی کردنی کاروباری پۆژانه ی و وه کوو هه موو پپرۆسه یه کی دی، پرووبه پرووی کیشه ده بیهته وه، له یه کیک له دیارترین نه و گرفتانه ش وه ستانی ناخاوتن و به رده وام نه بوونه، بۆیه به پیویستمان زانیوه (پپرکردنه وهی زمانی، له سه روبه ندی ناخاوتندا) وه کوو ناوونیشانی توپژینه وه که هه لبرێرین .

سنووری توپژینه وه که:

سنووری توپژینه وه که، ته نیا باسکردنی پپرکردنه وهی زمانییه، له سه روبه ندی ناخاوتندا و نه و هۆکارانه مان خستوه ته پروو که وای کردوه نه م پپرکردنه وه زمانییه بیهته پيشه وه و پۆل و کاریگه ری خۆی به سه ر ناخاوتندا سه پینیت .

گرفتگی توپژینه وه که:

نه م توپژینه وه یه، بریتیه له خستنه پرووی نه و

له بابته تی دووه مدا، سه رنجمان خستووه ته سه ر (پرکردنه وهی زمانی له سه روبه ندی ئاخاوتندا) و به پپی تیروانی نی خۆمان باسما ن لیوه کردووه .

پیشه کی:

دروستبوونی زمان دهرئه نجامی دروستبوونی کۆمه ل و کۆمه لگه یه . مرۆف له نیو کۆمه لدا به پله ی یه که م زمانی ئاخاوتن به کار ده هینیت، بۆ پایی کردنی کاروباری پۆژانه و پیداو یستییه کانی، چونکه زمانی ئاخاوتن خیرترین ریگه یه بۆ گه یاندنی بیرو و مه به سه کان به که سی گو یگر . بیگومان شیوازی ئاخاوتن له که سی که وه بۆ که سی کی دی ده گو ییت، بۆ نمونه که سانیک هه ن خیرا قسه ده که ن و که سانیک هه ن له سه رخۆ وشه کان دهرده بپن، ئه مه ش په یوه سه ته به که سایه تی ئاخپوه ره وه و پراهاتنی له سه ر ئه و شیوازه ئاخاوتنه . پیویسته ئه وه ش بخه ی نه پوو هه ندیک جار ئه م ئاخاوتنه کی شه و گرفت ی تی ده که وی ت و ئاخپوه ره سه ته پاچه ده بی ت، له به ره مه ی نانی وشه ، یان ناتوانیت وشه کان وه کوو ئاخپوه ری کی ئاسایی بخاته چوارچپوه ی ئاخاوتنه وه و به ئاسانی گوزارشت له هه ست و بیرو بۆ چوونه کانی بکات، ئه و جا ئه م کی شه یه ، به هۆی نه خۆشییه وه ، یان هه ر گرفتیک بی ت وه کوو گرفته کانی دی . له م تو یژینه وه یه شدا ، ئاو پمان له گرفته یک دا وه ته وه که له سه روبه ندی ئاخاوتندا پووبه پووی ئاخپوه ره ده بی ته وه ، ئه وه ش هاتنه پیشه وه ی پرکردنه وه ی زمانیه ، ئه و ده مه ی ئاخپوه ره هانای بۆ ده بات .

هه موو چالاکییه کی زمانی هه ولێکه مرۆف بۆ پرکردنه وه ی بۆشاییه که نه نجامی ده دات، که له دهروونیدا په نگی خواردووه ته وه ، چونکه چالاک نه کردنی زمانی ئاخاوتن و به کارنه هینانی له

ژیانی پۆژانه دا بۆشاییه کی گه وره ی دهروونی دروست ده کات، که دوا جار هه ر به به کاره ی نانی زمان ئه و بۆشاییه پر ده بی ته وه .

پاستیه که ی چالاک نه کردنی زمان له لایه ن تاکه وه دوو چاری گرفت ی کۆمه لایه تی ده بی ته وه ، چونکه زمان یه کی که له و بزوی نه ره گه ورانه ی که پیوه ندی نیوان تاکه کانی کۆمه لگه ری ک ده خات و تاکیکیش زمان به کارنه هینیت و بی ده نگی هه ل بژیریت، ده بی ت به قوریانی ئه و بی ده نگییه ی هه لی بژاردووه .

سه ره تایه ک له باره ی پرکردنه وه وه :

پرکردنه وه ، واتا شتیک بۆشایی تی دا بی ت و که سی که له ژیر ده سه لاتی توانسته کانی مرۆفدا ، یان له دهره وه ی توانایی مرۆف پری بکاته وه ، ئه و بۆشاییه له زۆر له بواره کاند، پرۆسه ی پرکردنه وه بوونی هه یه ، چونکه وه ک پیویستییه ک سه یر ده کری ت که ده خریته ئه و شو ی نه ی که شته په سه ن و گونجا وه که ی نه هات بی ت، یان ون بووی ت، یان پرکردنه وه ، به ته نیک، یان شتیک ده وتریت که پیشتر شتیک ی تی دا بی ت و به هه ر هۆکاری ک بی ت به تال بووی ت، پاشان به هه مان ماده پرپریته وه ، بۆ نمونه ته نک ی سه ربانی مالان که ئاوی تی دا نامینیت و خالی ده بی ت، پاشان هه ر به ئا و پر ده کری ته وه .

له فه ره نگی (هه رمان) دا له باره ی پرکردنه وه هاتووه : “تیکردنه وه ی ده فریک که جاری ک، یان چه ند جاری ک به تال بووه ته وه . (۲) . وه ک خۆی لی کردنه وه ی شو ی نیکی هه لکه نراو، قووله که یان پر کرده وه . جیی که سی ک پرکردنه وه : جیی که سی ک گرته وه . وه ک که سی ک بوون، هه رچی کوپی دنیا هه یه خۆشم ده وی، به لام که س

جی کورہ کہم ناگریتہ وہ“ (عالی نانہ وازادہ، ۲۰۰۵:۵۸۴) ھروہا پیویستہ ئوہش بلین: شتیک پر دہگریتہ وہ، کہ پیشتر لہ و شتہ بہ تال بوویت، بۆ نمونہ ئوہی کہ دہوتریت گلاسہ کہ پر ئا و بکہ، ئوہ دہبیت گلاسہ کہ نہ ئاوی تیدابن، نہ شتیک تر.

ئامانجی پرکردنہ وہ، پەردہ پۆشکردن و داپۆشینى شوینیک، یان شتیک بہ شتیک تر، ئو شتہش دہبیت خالی بیٹ لہ و ماددہیہی کہ پر بہ قہبارہی ئو شوینہیہ، بۆ نمونہ چالیک بہ خۆل پرکرایتہ وہ ناتوانیٹ چیمہنتوی تی بگریت، مہگر ئوہی خۆل کہ دہریگریت، پاشان بہ چیمہنتوی پر بگریتہ وہ، چونکہ ئو چالہ قولہ سنووردارہ، یان ئوہیہ چیمہنتوی تی بگریت، یان ئوہیہ خۆل، یان تیکہ لہیہ کہ لہ ھردوو ماددہ کہ، ھروہا دہگریت، پرکردنہ وہ بہ مہبہستی جوانکاری سیمای شتیک بیٹ، بۆ نمونہ مہبہستی پرکردنہ وہی چالہکانی روخساری مروف بۆ بەدہستہینانی روخساریکی جوانتر دیت.

دہگریت ئو دوو شتہی یهکیک شوینی ئوہ کہی تر پر دہکاتہ وہ، لہ پیوہندیہ کی دزییہ کدا بن، چونکہ بہ بۆچوونی (ئیبین سینا) کہ دزیہ کہ بہ وہ پیناسہ دہکات“ بہ دوو پیوہندی ئرینی و نرینی دادہ نریٹ کہ لہ خۆیاندا پیویست دہکن کہ یهکیکیان راست بیٹ، یان راست نہ بیٹ و ئوہی دیکہ یان درۆ بیٹ، بۆ ئوہی نہ راست و نہ درۆ نہ توانیٹ لییان دہریچیت، تہ نانہت ئوہر لہ ھندیک لہ ئوہرہکانی خەلکدا دلنیا نہ بیٹ.“ (جواد کاظم سماری، محمد عبد مہدی، ۲۰۱۵:۱۶۲) کہ واتہ، دزیہ کہ دوو شتن لہ دزی یه کہ دہوہستنہ وہ، نہ بوونی یهکیکیان بہ مانای بوونی ئوہ کہی

تریان دیت، بۆ نمونہ: ئوہر خۆر بہ ئاسمانہ وہ بیٹ و دنیا پووناک بیٹ، ئوہ ھمووان دہزانی پۆژہ و شہو نییہ. لہ مہتہلی کوردیدا لہ پەسنہی (مۆم) دا وتراوہ: ”بای پیولیکہ... پر بہ ژووریکہ“ (سەردار فەتاح ئەمین، ۱۹۷۷:۹) واتا: مؤم وەک ھیمایەک بۆ پووناکی لہ جیاتی تاریکی وەستاوہتہ وہ و شوینی گرتوہتہ وہ و تاریکی ئوہر پر بہ ژووریک بیٹ، ئوہ مؤم ئو تاریکیہ پر دہکاتہ وہ، پر بہ ژوورہ کہ پووناکی دہبہخشیت، یان دہگریت، ئو شتہی شوینی شتیک تر پردہ کاتہ وہ، لہ پیوہندیہ کی بہ رانبەریدا بن، واتا شتیک بوونی نہ بیٹ، لہ بہ رانبەردا بہ شتیک باشتر لہو، یان خرابتر لہو پرگریتہ وہ، بۆ نمونہ کہ سیک ھموو سبەینانیک چا دہخواتہ وہ، بہ لام پەنگە رۆژیک چا لہ مالدا تەواو بوویت، یان بہ ھەر ھۆکاریک، نہ بیٹ، ئوہ دہگریت، لہ جیاتی چای شیر بخواتہ وہ، لیردا بوونی شیر، شوینی نہ بوونی چای پرکردوہتہ وہ.

لہ پووی چۆنیہ تی دروستبوونہ وہ، وشہی (پرکردنہ وہ) لہ سئ مؤرفیم پیک ھاتوہ (پر+کردن + وہ). لہ (فەرہنگی شیخانی) دا، پرکردن لہ بہ رانبەر (تەژیکردن) دا ھاتوہ و لہ شیوہزاری بادیناندا (پرکردن) ی لہ بہ رانبەردا بہ کاردہ ھینریٹ. مؤرفیمی (پر) پۆلی لہ پۆنانی گەلیک وشہ لہ زمانی کوردیدا ھہیہ، وەک:

۱- سگپر: بہ ئافرہتیک دہوتریٹ کہ دووگیان بیٹ.

۲- دلپر: بہ کہ سیک دہوتریٹ کہ خەمی زۆر لہ دل گرتبیٹ.

۳- پرچەک: بہ کہ سیک، یان ھیزیک دہوتریٹ کہ ھموو کہرہستہکانی جہنگردنی پی بیٹ. ئەم وشانہ و چەندان وشہی تر، کہ مؤرفیمی

پېر پۆل له پۇنانيان دەبېئېت .

پېرکردنه وهی زمانی، له سه روپه ندى ئاخاوتندا:
له كورتترین پېناسه ی زماندا وتراوه: هۆكارېكه
بۆ پېوه ندى له نېوان تاكه كانى كۆمه ل.
”شېوازېكى مرۆپيه بۆ گه ياندنى بېرکردنه وه
و ههست و ئاره زووه كان له پېگه ی پېرپوه وېكى
نېشانه مه به ستداره كانه وه، ههروه ها وهك ئامرازېك
بۆ پېوه ندى كردن له گه ل توخمه ئالۆزه كانى
پېر زمانى و به ره مه پېنراوى فۆنېتېك بۆ ئالۆگۆپى
په يامى به سوود له نېوان قسه كه ره كاندا په سنى
دهكات.“ (عبد المجيد الطيب عمر، ۲۰۱۰: ۱۸) له م
پېوه ندى كردنه دا، مرؤف هه ندىك جار وه ستانى
تې ده كه وېت و پېويست دهكات، ئه وه ستانه
به كه ره سته يه كى تر پېرپېرته وه، بېگومان ئه و
كه ره ستانه ش هه ر كه ره سته ی زمانين، چ له
پېگه ی به كار هېنانى راسته وخۆى زمانه وه بېت،
يان به شېوه يه كى ناراسته وخۆ و له پېگه ی زمانى
جهسته وه بېت .

له به رانبه ر ئه م دهسته واژه يه دا، له دنياى
زمانه وانى و زمانناسيدا دهسته واژه يه كى ده گه ن
و نه بېنراوه و له زمانى عه ره بېدا ده توانين (الماء
اللغوي) بۆ به كار بھېنين. پېرکردنه وه ی زمانى،
يه كېكه له بابه ته نامۆ و باس نه كراوه كانى نېو
دنياى زمانه وانى و په نگه ئه م ديارده يه له زۆر
له زمانه كانى جيهاندا هه بېت، چونكه ئاخپوهر
له سه روپه ندى ئاخاوتندا، هه ندىك جار وشه
و زاراوه كانى له لا ون ده بېت و بۆ پېرکردنه وه ی
ئو بۆشاييه له كاتى ئاخاوتندا په نا ده باته به ر
كۆمه له كه ره سته يه كى تر، ئه و كه ره ستانه ش،
هه ر كه ره سته ی زمانين، به لام بۆ ئه و شوپنه
ناگونجېن، به لكوو ئاخپوهر خۆى هه ول ده دات،
له ده مه ده مه ی ئاخاوتندا بېگونجېنېت .

نكولېكردنى ئاخپوهر له به رده واميدان به
ئاخاوتن، له سه روپه ندى دروستبوونى بۆشاييه كانى
ئاخاوتندا، ده بېت به پالنه رېك بۆ ئه وه ی
به دواى پېرکردنه وه يه كى زمانيدا بگه رپېت و
به رده وامى بدات به و پېرپوه يه ی ده ستنى پې
كردوه، ئه گه ر وا نه كات، ئه وه له و ئاخاوتنه
ده كشيته وه و بېدهنگى هه لده بۆرېت، ئه مه ش
ده بېته كۆسپ له به رده وام ئاخاوتنېكى راشكاو
و دروستدا، چونكه ئاخاوتنى دروست به رده وامى
بوونى ئاخاوتنه، به بې هېچ وه ستان و گه رتېك .
پېرکردنه وه ی زمانى خواستى تاك نېيه
بۆ گۆرپنى پېرپوه ی ئاخاوتن و گرتنه به رى
پېگه يه كى ساغله متر، به لكوو ناچار بوونى تاكه
بۆ ئه نجامدانى پېرپوه يه كى پېشېبېنېكراو كه
ده كرت پوويه پووى هه موو ئاخپوه رېك بېته وه،
به تايبه تى ئه و كه سانه ی زۆرترین جار زمانى
ئاخاوتن به كار ده هېنن، چونكه له په يره وكردنى
زمانى ئاخاوتندا، زمان زياد له هه موو جۆره كانى
دېكه ی زمان به كارده هېنرېت، زمانيش شايه نى
هه موو هه له و گه رتېكه و وه كوو ئه ندامه كانى ترى
جهسته كېشه ی تې ده كه وېت، به لام ئاخپوه رى
ژير، ده توانېت له پېگه ی زانينى گه رته كانه وه،
ده رچه يه كى ده ريازىون بۆ خۆى بئافرېنېت .
له به ر پووناكايى تېگه يشتن و ديدگاي ئېمه دا،
ده توانين بلېين پېرکردنه وه ی زمانى برېتېيه
له و دانه زمانيه ی له سه روپه ندى ئاخاوتندا،
جېگه ی دانه يه كى زمانى تر ده گه رتېه وه .
بېگومان ئه م پېرکردنه وه ش كاتېك پووده دات كه
ئاخپوهر توانايى ده رپېنى ئه و وشانه ی نه بېت،
كه پېشتر پلانى بۆ داناوه . ئه و كه ره سته
زمانيه ی دى، به شېك نه بووه، له پېرپوه يه
ئاخاوتنى ئاخپوهر، به لكوو به هه ر هۆكارېك
بېت، شوپنى مه به سته سه ره كيه كه ده گه رتېه وه،

واتا پرکردنه وهی زمانی پلانی (B) یش نه بووه، هه ربویه له پیناسه ی پلاندا و تراوه: "ئاماده کاریه بۆ ئایینده له ئیستادا" (هۆگر چه تو، ۲۰۱۵: ۶) و هیچ ئاماده کردنیک له ناخپوهردا بوونی نه بووه، تا ئه و پرکردنه وه زمانیه به جی بهینیت، چونکه ناخوتن له پووی دهروونیه وه، جوړیکه له پالنه، که ده ربپینی وشه ی یکه م هۆکاره بۆ بهرده وامیدان به ناخوتن، به لام ئه م ناخوتنه له هه ندیک کاتدا وه ستانی تی ده که ویت و ناخپوه له بهرده وامیدان به ناخوتن بۆ ساتیک دهسته وه ستان ده بییت.

هۆکاره کانی دروستبوونی پرکردنه وهی زمانی: راسته پرکردنه وهی زمانی چاره سهری گرفتیک ده کات، به لام خودی خو ی ده بییت به گرفتیک و ده ستوانین هه ر به و شیوه یه لپی بروانین، چونکه خو ی به ره می چنراوی چندان گرفتیه تره. ئه م پرکردنه وهیه ده رهاویشته ی کۆمه لیک هۆکاری ده روونی و کۆمه لایه تییه که هه ر هه موویان بۆ خودی ناخپوهر ده که پینه وه، واتا ناخپوهر خو ی هه لسووپینه ر و چه قی ئه م دیارده یه یه و هه موو هۆکاره کان بۆ خو ی ده که ریته وه که بۆ ئه مانه ی خواره وه دابه ش ده بن:

۱- هه ژاری فرهنگی ئاوه زیی:

ئاوه ز هه لسووپینه ری ته واوی بیروکه و بییرکردنه وه کانی ژیانمانه. هه ر کاریک بکه یین، سه ره تا ئاوه زمه ندیمان پینماییمان ده کات، به ره و کردن و نه کردنی ئه و کاره، بیگومان ناخوتنیش، به ده ر نییه له و کارانه ی که به ئاوه ز سپیردراون. زمان به کۆی پرۆسه که وه به ئاوه ز وه به ستراره ته وه، هه ر گرفتیک له ئاوه زدا پوو بدات، ئه وه کاریگه ری له سه ر زمان

و چۆنیه تی ناخوتنی که سی گرفتار ده بییت. ئاوه زمه ندیش سیفه تیکه تاییه ته به مرۆف و بوونه وه ره ژیره کان، واتا ئه و که سانه ی ده توانن مامه له ی عه قلانی له گه ل گرفته کاندای بکه ن. "فرهنگی ئاوه زیی، کۆگای وشه کانی مرۆفه" (Magdolna Lehmann, ۲۰۱۹, ۲۷۷) و ده توانین ئاوه ز وه ک کۆگایه ک سه یر بکه یین، که وشه کانی زمانی تیدا کۆکراییه وه. "کاری فرهنگی ئاوه زی ته نیا دانه دانه هه لگرتنی وشه کان نییه، له نیو ئاوه زدا، به لکوو پزیان ده کات و به شیوه یه کی ریخراو ده ریانده برپیت." (عومهر عادل عه بدوللا، ۲۰۲۲: ۸۳) به لام ئه م کۆگایه، له مرۆفیکه وه بۆ مرۆفیکه تر ده گزریت و ژینگه و ژیان و گه پان و ئه زموونه کانی مرۆف کاریگه رییان له سه ر هه ژاری و ده وله مهندی ئه م فرهنگه ده بییت. بیگومان یه کییک له و هۆکارانه ی وا ده که ن پرکردنه وهی زمانی پوو بدات، هه ژاری فرهنگی ئاوه زیی و نه بوونی دهسته واژه ی بهرده سه ته که ئه مه ش وا ده کات، برپینیک له ناخوتندا پوو بدات. چونکه هه ر وشه و دهسته واژه یه ک گه نج کرابی، ئه وه راسته وخۆ ده بییت به به شیک له زانیارییه ئاوه زییه کانی ئه و تاکه و بۆ گوزارشت له واتا و پیوستیه کانی ده رده برپیت، پیچه وانه که شی راسته، که واته هه ر نه بوونی ئه م دهسته واژانه ده بنه هۆی په یدابوونی پرکردنه وهی زمانی و یارمه تیدانی ده ربپینی زانیارییه کان.

هه روه ما ناخپوهر له ریگه ی خویندنه وهی کتیب و گو یگرتن له که سایه تییه کان، ده توانیت فرهنگی ئاوه زی خو ی ده وله مهنده بکات و بۆ هه موو مه به ستیک که ویستی ده ربپینی هه یه، وشه یه کی خوازاوی بۆ بدۆزیته وه و په ره به و ناخوتنه بدات که دهستی پی کردووه و

خۆی له پركردنهوهی زمانی بپاریزیت، چونكه وهكوو زانراوه هه موو كتیپك له چهندان وشه ریزکردنیکی مانادار پیکهاتوه .

۲- بوونی تابۆ:

تابۆ پیشیلکردنی پهوشت و دابونه ریته کانی کۆمه لگهیه، له رێگهی زمانهوه، چ به شیوهیهکی زمانی بێت، یان نازمانی، هه موو ئه مانهش له ژێر ده رپراره زمانیه کاند کۆمه بنهوه، یان "تابۆ برییتیه له سه رجه م ئه وه رپراره زمانیه نهی که له پوو ی به کاره یێانی کۆمه لایه تییه وه ده رپرینیان شیوا و نییه و ریزه ندیه ئاوه زارییه که ی له لای تاک کۆتوبه نداره، ئه مهش له لایه که وه وابه سته بوونیانه به کۆمه لیک له ئۆرگانه کانی ئاده میزاده وه، یان کرده سیکسییه کان، یان نه خۆشی و شته شوومه کان، له لایه کی تره وه وابه سته ی ده رپرینه کانه به بابته و شوینه پیرۆزه کانه وه." (بژوین یه حیا محمه د، ۲۰۲۰: ۴۴۰)

جنیودان و ئه ندامه هه ستیاره کان زۆر کات ده بن به تابۆ و ده توانین چهند نمونه یه که وه کوو دیاری به کین: مه مک، ئایدز، ... تاد، ئه وه تاکه ی له کۆمه لگه دا ده ست بو تابۆ ئایینی و سیکسییه کان ده بات، پوو به پوو ی سزای گشتی ده بیته وه، له هه موو جو مگه کانی کۆمه لگه دا، چ له ئاستی خیزانیدا، یان له ده ره وه ی خیزان، هه ر بۆیه تاک له ترسی پوو به پوو بوونه وه ی ئه م سزا کۆمه لایه تییه خۆی به دوور ده گریت له به کاره یێانیان، که واته ده توانین تابۆ به یه کیک له وه هۆکارانه له قه لهم بده ین که ده بنه هۆی دروست بوونی پركردنه وه ی زمانی و ئاراسته ی ئاخاوتنه که ده گۆرن، یان ئاخیه ور ناچار ده بیته هاوواتا رێگه پیدراوه که ی به کاره یێیت، چونکه یه کیکه له رێگه کانی دروست بوونی

هاوواتایه تابۆیه و "ئه وه که ره سته و ده رپرینه زمانیه نه ی، پوو ی وتنیان نییه و هه لگری واتای نه شیوا و نا په سهندن و ناوه یێانیان به شیوه یه کی راسته وخۆ به پیی هه ندیک ئایین و کولتور و دابونه ریت و به ها کۆمه لایه تییه کان قه ده غه و رێگه پینه دراوه، یان مایه ی نهنگی و شه ره زاری و بئ ئه ده بی و پپچه وانه ی په فتار و رپسا و ئا کاره کان پیشان ده دات، بۆیه بو دورکه وتنه وه له وشه تابۆیه کان و پیشاندانی خوورپه وشت و ده رپرینی شیوا و جوان کۆمه لیک وشه ی سینۆنیمی له به رانه ر ئه وه وشانه دینه کایه وه، که تاراده یه ک گوتن و به کاره یێانیان رێگه پیدراوه." (رۆسته م محمه د ئه حمه د، ۲۰۱۶، ۵۴) ئه مهش هه ر بوخۆی جو ریک له پركردنه وه ی زمانیه، چونکه هاوواتا که دیت، جیگه ی ده رپراره تابۆکه پر ده کاته وه .

۳- درهنگه وتنی زانیارییه کان:

زانیارییه کان کۆمه لیک بیر و هزر، له ده رنه جمای ئه زموون و گه پانه کان به ده ستمان گه یشتوه و له رێگه ی هه سته کانه مانه وه توانیومه وه وه ریان بگرین و له رێگه ی زمانه وه له ژیا نی پۆژانه ماندا ده یانخه ینه پوو، پوونتر بلین: له ژیا نی پۆژانه دا، ئیمه له رێگه ی زمانی ئاخاوتنه وه زانیارییه کان په خش ده که ین و که ره سته ی سه ره کی ئاخاوتن، دیاره که وشه یه، وشه ش ته نیا فۆرمیکه به تال نییه، به لکوو له گه ل ئه وه ی فۆرمیکه واتادار، کۆمه لیک زانیاری خۆی به و وشه یه وه هه لواسیوه، که کۆمه کی ئه وه مان ده کات، له ئاخاوتن به رده وام بین، بو نمونه وشه ی (سیداره) به هۆی به رکه وتنی بوونه کی و نابوونه کیمان له گه ل ئه م وشه یه، هه لگری کۆمه لیک زانیارییه، واتا زانیارییه کان له رێگه ی

وشه كانه وه هه لگيراون له ئاوه زدا و کاتيک ئيمه وشه دهرده بپين، ته نيا وشه دهرنا بپين، به لکوره زانياري بالو ده کهينه وه. زانيارييه کان له پښگه ي ئه زمون و دنيا بپينييه وه به ده ست ده هيترين، هه رچهنده مرؤف زانياري هه لگرتبيت، ئه وه نده وشه ي هه لگرتوه. له ئانوساتي دواکه وتن و دهرنگه وتن زانيارييه کان ناخيوره له کاتي ناخاوتندا هه نديک بپيني تي ده که ويت، چونکه ميشک له و ساته دا يارمه تي ناخيوره ناده ن بؤ گه رانه وه ي زانياري و ئاماره کاني نيو ميشکي ناخيوره، هه ر بويه له و کاته دا ناخيوره ناچار ده بيت شويني ئه و زانيارييه، به زانيارييه که ي تر پر بکاته وه و له و بوشاييه پزگاري بکات.

۴- نه خوښي زماني له ئاستي ده نگسازي زماندا:

نه خوښييه زمانيه کان، يان (نه خوښييه کاني ناخاوتن) يه کيکن له و هؤکارانه ي که ده بنه هؤي دروستکردني ئاستهنگي له سه روبه ندي ناخاوتندا و باري ناخيوره گران ده که ن، له کاتي ناخاوتندا. به شيوه يه کي گشتي نه خوښي زمان به م چه شنه ناسينراوه "نهنگيه که، يان لادانيکه که کاريگه ري له سه ر پرؤسه ي قسه کردني تاک ده بيت، ئه مه ش کاريگه ري له سه ر شيوزي قسه کردن و به ره مه يتاني دهنگه کان ده بيت." (ضحوي فوزيه، محامديه صباح، ۱۰: ۲۰۲۱) که واته هه ر نهنگي و گرفتتيک به شيوه ي نااسايي ناخيوره له کاتي ناخاوتندا دووباره ي بکاته وه، ئه وه ده کريت وه ک گرفتتيک، يان نه خوښييه کي زماني مامه له ي له گه لدا بکه ين، هه روه ها بووني نه خوښييه زمانيه کان بابه تيکي سه لمينراون، چونکه "زماني مرؤف زينده وه ريکي زيندوه، بويه رهنگه وه ک نه ندامه کاني تري

جهسته تووشي تيکچوون، يان که موکووپيه که بيت و ئه م تيکچوونه ش پهنگه فيزيؤلؤزي، يان په ره سه ندن بيت." (بدره العيساني، ۵: ۲۰۱۷) نه خوښييه زمانيه کان يه که له و هؤکارانه که ده بنه هؤي تيکچووني ناخاوتن بؤ ماوه يه کي دوورودريژ، بيگومان چاره سه رکردنيشي زورچار به پيي رينمايه پزيشيکيه کان ده بيت.

ئه م راستيه ش، له زمانگرتندا پوون ده بيته وه، به و پييه ي زمانگرتن برپييه له دهرنگه وتن، يان نه تواني دهرپيني هه نديک دهنگ به ئاساني له لايه ن ناخيوره وه، بؤ نمونه له زمانگرتندا هه نديک بيت به لاي ناخيوره وه دهرپينيان قورسه، ئه مه ش وا ده کات ناخيوره هاوواتاکه ي به کاريه يتي، يان ئاراسته ي ناخاوتنه که ي بگوريت، بؤ نمونه: ناخيوره له جياتي ئه وه ي بلت (په وانيه) ده لتي (مه قول نييه) به و پييه ي دهرپيني دهنگي (پ) هه نديک جار سه خته به لاي ئه و که سانه وه که نه خوښي زمانگرتنيان هيه، به لام به پيچه وانه وه دهنگي (م) له دهرپيندا سووکره.

ئه نجامي توژينه وه که:

۱- پرکردنه وه برپييه له پرپووني شتيک که مه رجه به تال بيت، يان به ئه ندازه ي ئه وه نده ي مابيت که بتوانيت پر بکريته وه.

۲- پرکردنه وه ي زماني

بووني پرکردنه وه ي زماني له زماني کورديدا، شتيکي نااساييه، چونکه ئه م پرکردنه وه يه دهرهاويشته ي کومه لتيک گرفتني دهرروني و کومه لايه تييه و پاش ته واپووني ئه م توژينه وه يه بؤمان پوون بووه وه کومه لتيک هؤکار هه ن که ده بنه هؤي چرؤکردني ئه م پرکردنه وه يه، ئه و هؤکارانه ش له سه ره وه ئامازه مان پي داون.

